

Кульбабовий ангел. Галицьке писаніє.

Роман Солило

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Роман Солило
кульбабовий ангел
Галицьке писаніє
Моєму батькові
Івану Олексійовичу Солилу

присвячується
РОМАН СОЛИЛО
КУЛЬБАБОВИЙ АНГЕЛ

Галицьке писаніє
Книга перша

«Кульбабовий ангел» Романа Солила, письменника та гумориста, знаного в народі як Ганя Полупанцьова, вирізняється серед інших видань тим, що це книга голосів простих людей, яких автор знав із дитинства. Тут і смішні, і сумні історії, але всі разом вони творять мовби енциклопедію одного села.

Для широкого кола читачів.

Книга голосів

Романа Солила знає багато хто, але, перш за все, як коміка, який уже понад двадцять років веселить публіку зі сцени. Менше людей знає, що все, проказане Ромком у різних образах, – це його власні тексти.

На жаль, таких, як він, щиро українських гумористів, ніхто в нас у телевізійних програмах не демонструє. Там маємо винятково старозавітний та ісконно-руській гумор, бо на інший ми, либонь, не заслужили.

Коли вперше у 80-тих у клубі творчої молоді відбулося обговорення творчості Солила, то чулися закиди, що, мовляв, писання на діалекті не перспективне і вже застаріло. Я ж навів тоді приклади зі світової літератури, де твори на різних діалектах посіли своє гідне місце і ніщо їм не зашкодило у просуванні до читача. Назву бодай відомого італійського режисера Паоло Пазоліні, який

писав вірші мовою фріулі, котру ще пам'ятала його мама. Ці вірші перекладені безліччю мов. А Фредерік Містраль писав провансальською, і це йому теж не стало на заваді до Нобелівської премії.

Тому писання на діалекті – це насправді дуже важлива грань будь-якої літератури, бо збагачує її лексично і розширює можливості, особливо у тому разі, коли автор чується в діалекті, як риба у воді. Власне, це ми бачимо й у творах Солила, – його персонажі говорять, як дихають, без натуги, без штучності.

Нова книга Солила вирізняється тим, що в ній лунають голоси людей, яких він знав змалку, книга, яку розповіли прості люди. Тут і потішні, і сумні історії, але всі разом вони мовби творять енциклопедію одного села.

Чеський письменник Богуміл Грабал, чиї дві книжки я переклав, робив колись те саме, і навіть одну збірку оповідань так і назвав “Розмови людей”. То були завсідники кнайпи, які за гальбою пива мололи язиками про все на світі. Але перекладаючи ці оповідки, я теж змушений був удатися до діалекту, аби відтворити ту нецивілізовану, нелітературну чеську мову.

Оповідки Романа Солила мають не тільки літературну вартість, а й краєзнавчу; складні долі людей, які пережили кілька окупацій, опинялися на сибірах, у тюрмах або змушені були йти в ліси, але ніколи не втрачали почуття гумору, віри в те, що все лихе минеться, безумовно, вражають.

Юрій Винничук, письменник

Розділ I

ДІДОВА КНИГА

Книга

Ся книга мовлена людьми, й часом навіть там, де хотів докласти свого, я чекав, як прийде що від людей, мусів терпіти, вступаючи поперед місце людському.

Приходили слова гарні, бо вміють декотрі люди гарно говорити й те їхнє слово приємне й миле – слухай та слухай. Приходили слова кострубаті й невігриті... Як часом вони остюками лізли в язик! Перечили думці, та мусів пасувати й їх во єдину річ, бо, дійнявшись роботи, на половині не кинеш.

Трудно думку зодягнути в тіло слова, а слова докупи припасувати, аби розмаїті тулилися, а від здруження словесного вигаптувався стрій. Той стрій має дати окові замилювання й ушам благослов'я, а з проникненням у людську стать зі всего прийнятого пробуття діставати мусять джерельця стрімлень і понятливості.

Але слово до слова були пасовані, де слово викінчувалося одне, друге слово родилося й мало чим до слова зачепитися, а де не могло, то на поміч приходили здогад і розум. Як нема вдатного слова, то тяжко зодягнути думку такою силою, аби думка з проникненням у людську стать рухала її струни. Так у собі слова добираючи, чуєш, як рухається їх сила. Але як то з себе витягнути, як виказати? Й від многослів'я того книга подібна мені на клекіт великої громади бузьків, котрим шкода покинути вітцівщизну. Якраз той голосний перегук видає їхній величезний біль.

Я мусів слабувати з книгою, забуваючи за тіло, аби розуміти й передати словом, і книга діставала сили, кидаючи мене під небо, шпураючи в глибіню води. Часом вона змушувала бути щирим, а часом затаєним, а часом, впускаючись між людей зі словом, я припасовував виказане не до сердешного болю, а до сціпської думки, як моє слово буде виглядати на людях.

Та книга вчила й мене самого бути правдивим, запалюватися чужою тривогою й обпікати скипом тим душу, аби ж спішилася душа помагати чужій біді. Й учора веселі виглядають, як за ґратами. Рука чекає годинами, аби в голові, як з тої роси, набралось, а ненаписані слова дзенькали й бринькотіли нині й несподівано зимним прикладалися, а книга терпіла. Й веселі слова відтиналися

гіркими. Тяжке для розуміння є життя. Але рука неквапно пише та пише з натрудоватілої голови, рука перекреслює писане й слова між вухами, ніби світ розлазився якраз у тому місці.

Ми бесідували з книгою, ми були одне другому зрозумілі й одне до другого призвичаювалися. В тій розмові з'являвся світ яркий та близький, і я купався в тім світлі, а Земля, мов лебідь, несла мене на собі. Й упізнавав я в світі свої очі, свою бесіду, довкола було моє, ніби я собою замкнув дивне коло. Й жаль, як жаль стало мені, що полишалося стільки людей без радості зі мною!

Неси, неси мене, світе, нехай я з сонячним теплом роздам людям свою любов! І прагнув розум осягнути життя, й шукав я правди в тім житті!

Каменоломня слова

Чи тримали ви коли в чуйній руці готову вилізти з пеленок бруньку? Так і слово людське, вийняте тілом із землі, воно довшим часом ходить собі по живім начинню середини людської, аби часом вийти зримим, чи то пак чутим.

Слова, слова, покидані людьми! Скільки є тих слів! То як позбирати, як ще раз переповісти, то міг би світ докупи скласти...Та добирав я слова, щоб, як з пензля штрих, був не йно на колір, а вже малюнок вдатний видітися. Бо як життя б зачав описувати слово в слово, то б із паперів чоловік не вибрався б до скінчення літ. То так треба тим словом сотворити, щоб цілий світ умістився й правда була, й для людей полегкість.

Великої будови маєш матеріал, ввергаючись на словесне творення. І земне – то ниви тілесної, а небесне – ниви душевної слово. Слова є розсипаним каменем на широкому березі річки. Й храм можна побудувати, й лиш притулок хатній возвести, захисток над головою, прихисток духа.

Творіння словом має бути таким, щоби з кожним слівцем-камінчиком, покладеним у мур книги, було видно дбайливі

руки майстра, щоб і для очей радість, і для думки притулок.

Є слова – чиста думка, а є слова незграбні. Та складаєш-пасуєш одне з другим на висвіт, на видноту грані зграбнішої й те незграбне слово коло другого дістає важності й краси.

Є й облуда в тісних словесних печерах, глухих льохах, і є страх, бо невиразне, темне склепіння над тобою. Люблю простого ґатунку слово, воно, як господарська хата, – приємно в стінах побілених, хоч убогий затишок, та ґаздує добро. Люблю слова, викресані з поля, з лісу, затамовані в очах звіряти, люблю правдиві слова без зваби, насміху. Люблю слова з дороги, бо дорога має свою натуру, виводячи до гурми. Дорога назбирана зі слідів, дорога – єдин великий слід, пам'ятливий до руху, з силою духу та розумінням часу.

Пишу й думаю: таки найліпше – життям писане, кожна картка – день, йно читай. Може, й так, але живому цікаво, опустивши думку в слово, сподіватися долі такої, щоби рівним і чистим, щоби не клала під косу камінь, щоб не копала по стежках ям. Воно не так описати, як заглянути, де радість чекає, а де печаль, де ясність серце золотить щастям, а де в тривожні нути вкладає біда плач і жаль.

Край

Шукаю своє зачаття. Воно десь навіть перед моїм народженням, хоч і відітнуте від пам'яті пільмою. Воно, те зачаття, як світло, переходить через батьківське, через прашчурське, але й там нема йому для мене викінчення. Воно, те світло, йшло в ще давніше. Довга дорога – пам'ять, цілими часами летить у цілком другий бік.

Повертає, ой повертає чоловіка старовина, видко, на те чоловікові й пам'ять причеплена, бо якби не пам'ять, було б життя гет інакше. А старовина чоловіка обв'язує, і як умієш ту нитку від своєї пуповини аж до початку віку втримати, то багато в житті тобі вийде, бо всешнє на світі є обв'язання, й тої старовинної мудрості тре вчитися.

Шукаю, відмірюю себе водлок всього живого, бо хочу в тій далекій первозданності, яку досягаєш супроти часової течії, дістати розуміння, як бути легшим душею та відважнішим.

Тут є мій край, тут воля й сховок, молоді літа й старовина. Маю право на те місце й право ще й в духові, що дався розуміти й навчав правди. Чужий того не тямить, а в мене, знаючого й живого, того ніхто не відбере. Й питаюся:

— Чи не заслужив ти, краю, людської слави й щирої пісні, краю, знівечений у віках у праці й чужім слові? Чи, може, забулася твоя пісня велична, відіпхана людською нерадістю й тужливою думою від хлопського народження, від невідмитої землі на змозолених руках? Та й чи забагається співати, як то лиш силуєшся, аби втриматися на землиці й не піднепати в силах назавше. Ломила доля не єдного, не єден заспівав чужої пісні, а ти, краю, живий, хоч і надломлений, маєш виказати про себе світові усьому: й за свою вдачу, й за жалі неவிплакані, й за труд неவிплачений. Чи до сміху тобі, до веселості?

Заспіваю тобі, краю, веселої й тужливої, ней воно з правдою розійдеться по світі. На селі за біду хіба що може виговоритися жінка зі слезами, то її легше йде якомсь. Викричить... бодай вполовину правди, бо їй годі заглянути на світ вище хати.

Хлопові не так! За мовою він поступився набагато жінці, й то вже тре добре насолити, аби щиро виповів, та й нема дуже тих слів, хіба за столом ся розм'ягчить і викаже при всіх. Але жалю мало вчуєш від сільських, мають його лиш до сповіді й на тяжку скруту. Люблять пісню, вона якомсь без встиду й ганьби показує на люди й старе, й полатане. То й що з того, що другий ту пісню придумав, — фальшивий її не заспіває.

Село

Першоріччя мушу зачати від опису нашого села й довколишніх місцин, зіставляючих понятливе тло батьківського. Нині беруся

описати село, стягуючи до голови кожний кутичок, кожну місцину, кожну цаль, значну на цікаву голову.

На земнім тілі наша місцина бучиться горбами, як та бородавка. Розлізлася в болотнечі, посічена стромами, глибокими роздолинами, й на тому верховітньому пляцу вклалося, певно, з десять сіл. Старі люди кажуть, що жиємо на воді. Джерела навколо випихаються з гір зачатками річок і потічків. Край, котрий заріс буйними лісами з бука, граба, дуба. Соснові бори гурмуються більше від краю або ж окремими гаями. Вода не раз пробувала зігнати ліс з високості, обсуваючи береги, то вже ґрунт під лісом осунувся й наготіє білою опокою чи глиною, голим корінням. У долах більше піску, там родиться пишна бульба в півпутні, завше чиста, не обабрана болотом.

Села гніздяться в затишних логвинах, перед простертими столами пасовиськ і луків, маючи перед собою студену воду. Оселі єднані втоптанім людським шлідом чи з'їдженими фірами дорогами, які мережаться стежками звіра під лісовими шатами. Хмари не раз чіпаються за тії місця, складаючи грізні потоки злив і граду, несених на чужі краї.

Як на мене, то до села люблю дорогу від Каменя між Святою Горою й Сторожихою, бо та дорога кожний раз намовляє обтріпати душу від тягарів і гірчі й пурхнути до піднебес разом із жайворонами. І все приходжу до хати з тої дороги з головою найздоровшою. А вже, майте, з Хомця не так. Найдовша дорога – пам'ять, і вона цілими часами летить в інакший бік.

Село в долині, втишне, межі горбів, що боронять од вітру й хурделюхи в зими. Та й ліс на горбах зимно м'ягчить.

Від села дороги втікають на горби, де робляться тонкими жиликами, там над ними паруються хмари з білої вати з сизим долом і йдуть хмари понад селами, не попускаючись небес, відбиваючи сонце.

Найхолодніше від опівнічного боку, ліпше, щоби від опівночі горб був би вищим, та й нема що дуже на горб нарікати, бо на нім є ліс Смагильщина, вона скорого вітру впускає, замотується вітер у гіляках, не так є лютий. Добрий-таки сусіда ліс для села – й чоловік, й звірина мають у нім поміч.

А село наше то довкола обійняте лісами на згорожених місцинах. Сторожиха, Свята Гора, Смагильщина, – вони врівне тягнуться, ті гори, одна попри другу.

Гора Сторожиха, через те що з неї найдалше видно, з неї сторожували, аби не всунувся ворог і не наколотив біди. За Смагильщину, то галасийці мають притчу таку, що походить ліс від смаглого, бо гончарі вогнем і димом так довкола поприсмалювали.

Між Сторожихою та Смагильщиною є ліс Перегін, де Свята Гора. Зі сходу село заступають гори Голодова та Щолуп, з котрих стягують камінь на будову. Багато хатів виставлено з цегли чи каменю, але котра з глини чи дерева – таки тепліша. За каменем на Голодову їде кілька дядьків, але то тре бути теньґому, щоб не марнувати дармо дня, до каменю тре сили. Камінь лупають тяжкою бігою, та й на фіру завдати, а найгірше фіру годі стримати з Голодови, вона, та гора, вічно сира й ослизла, гейби пітніє від роботи. Фіра люзує, кінь на клубах суне на діл, то є страшна мордація. Так самісько камінь і з Щолупа везуть. Хто слабший в руках та боїться верховіття, камінь з оранки по полі витягають, і поле чистіше – плуга не побити. Камінь передовіше всього на будову, бо він йде до фундаменту.

Цегла найздатніша з Репина, там, на Репині, вуйко Копінський цегольню собі на будову зробив, а село теперка має з Репина спомогу. Недалеко їхати, зара йно Смагильщина, Ліщини, й маєте Репин. Місце на цегольню фест вдатне, бо й ліс за крок, і потік, а найпервіше глини досить майстрової є. Люди цегольнею добре спромоглися, що то казати, зак державу не наднесло. Через державу

зачали люди на цеглу носом крутити — як то так: вчора цеглу мож було взяти за мозолі, а нинька за цеглу держава копійку потребувала. Стратила держава купця в селі й здальша за гроші за цеглою не дуже хто пускався їхати. Запалася цегольня, яма й рови на тім місці. Цегольню перевели ближче до гостинця, щоб не було клопоту людям з доїздом, але глина попри гостинець має дуже піску процент, і цегла вийшла паршива, не до порівняння. Як не в п'єцу цегла тріскалася, то в руках кришилася. На тім і плюнули. Не дуже коштує і є здорова хата з дерева, бо дерево, воно жиє, дихає, в нім бджола гніздо ліпить. Стіни в тій хаті не мокріють, довше тепло втримується, хата є вжитніша. Хоч і дерева тепер годі розстаратися, треба в котрімсь місці й гайового послухати.

Навчилися люди ставити й на шутрі, але тре доброго вапна. Хата з шутру легка, але дерев'яній мусить поступитися.

Як хто може, ліпить свій кутик. Той до фундаменту, як каменю не має, кидає жорна розтовчені, той до стін шпарує блаґенькі дощеньята, шпари навіть шматтям дикують, обліплюючи глиною. То вже та глина, як птахів до гнізда! Блаґенька хатинка та ще гріє стіну стайня, з осіннього листя загата, і таки своє є своє.

За село можу багато оповісти, якраз тут треба тих простих слів, інакше не виповіш, мус мати слова надміру вцільні, аби той викрис сільський був здатний. Вам не знати, який то скарб схований! І вартує той скарб ліс, і боронить його ріка. Не золотом лежить, ая, бо від золота стократ дорожчий, бо ніґди не купиш батьківського, бо то своє, тут, під небесами, на широкім пляці Землі, мов літера, написана своєю рукою, мов людське лице, мов голос. Своє місце — притулок за життя й сховок по смерті.

Глибокою видалася селові й ріка, хоч і не широкою, в енчім місці й коза навіть перескочить.

— Скільки води?

— Два цілі від бороди!

А найбільша глибочінь, що ногами не досягне навіть понад всіх вищий Льондзьо. Вода є стрімка, як вітер, і спокійна, мов горличка, – де вирує білими фалями, де піниться милом, а там погідна, хоч до рани прикладай, та й тягнеться між вплетених в коріння берегів посеред розлогих пасовищ, поволеньки тече в плесах, гуляє, як на музиці. Веснами за рікою золоті верби ростуть та й в літі часами так є, чи ж восени, як дуже слоти, якби хто ріці ножа дав у плечі, така зла й допічлива. Виринає темною глибиною на поля, марнує людські межі, крадучи збіжжя, й воює, втішна у своїй силі.

Ліси, залежить від поліття, є повні правдивими грибами, на прилісках, при краях ліс борониться густими кущами тернини, лісового горіха чи їжиться темно-зеленим смереком, так що місцями мус продиратися до царства лісу без те густе сплетино, де й високі трави й низкоросля березини чи вільшини. Трафляється, але то більше на вирубках і корчунках при ході під лісову крону, не пускає ожина, підставляючи до ніг колючі силки. Сама середина лісова не є густою й мож сміло шпацерувати, не втруджаючи ніг. Маєш цікавість – ходи! Сили відбирає хіба лісова згороїженість, себто більше ліса є викинена на хребтини гірок і горбців. Малося б знати, що жиємо селами на пляцах, уздовж згорбатілих. І ще муситься сказати, що й Сторожиха, й Свята тягнуться вріне до русла ріки, котра бере зачаття верст за вісім-десять до сходу. Не з єдних вуст то чув, старі люди довкола за те гадають, що є наша місцина разом із селами надівкола цілком на воду поставлена. Вода пробивається в торфових безоднях, вилазить на гори зимними джерелами, а навіть би до голови не прийшло, що так високо вода може вийти. Так воно є на Святій Горі, на Підхомці, на Черемошні, а де ріка бере початок, то, так переповідали, войско в латах впало в глуху вирву, аж за пару день винесла вода мужа, в долині під горою, з конем і спорядунком. Так з гір і лісів далось видіти, де Буг починається.

Карби

Бажання малювати світ – воно повсякчасне з-поміж найперших людських потреб, як і потреба чути свою долю на просторі світу. Маленька дрібка, кришталик піску має своє місце, як людські вічі, розум, котрі зіставляють себе з тим кришталиком, виважаючи себе серед довколишнього.

Світ можна писати як безконечність – у всесильстві та безкрайності підвладного світові простору й буде значимість від цього письму, коли світ є вбраний в матерію слова.

Заглядаючи на світ як на біль, відчуваючи себе мізерною кришинкою в скорім плині води, раптовим сполихом серед неба, а довкола – вічність, чи, може, безпоміч. Вічність, її видко в спокої, й життя – то рух до вічності, а дорога життєва – то мудрість світова, світ усе робить в рівновазі, як зверху, так і зсередини.

Й сам себе не знаю, йно вперто звуся людиною. Дідо кажуть: світ великий для дитини. Чим людина старша, тим менше їй місця.

Я вже котресь коліно, котрому є на совісті вивершувати життя писаним, – першим карбом, вложеним в рядок, було слово мого діда. Не тримає пам'ять сего дня, як йому під серцем сповістило виговоритися з набраним в душі. А дідо наші вельми шановані в селі, за очі на него кажуть філософ свого ховання. Скарб на душі – вміти писати.

Правда

Людина післана шукати правду, певної дороги не знаючи, – така сплата за людське буття. Від материнської утроби й до могили земної єднять нас земні роки. Лице твоє, твій розум, тіло твоє по слезинці набирались до твого приходу на світ, і те, що дідо дали, а дідові їхній дідо. У своїх земних роках чуєш – слезинки, шо вмивали чинюсь зіницю в тобі, є словами, й не знаєш, чий се голос, не можеш розтолкувати сну, а заглянув вічами до побаченого прашчурами й від них в тобі то є. Як того є давнього прахом

перейдешнього й тілом земським стало, й воно знов життя!?!

Й чуєш чийсь жаль, і вагу чиєїсь біди, й не ваше, а вас чіпне, бо маємо світ в собі й самі сьмо є світом.

Світ є в тобі, а ти є в світові, й є місця по світі однакові, й люди між собою подібні, йно очі мають розмаїті.

Величною дорогою післана людина, та подиху треба й бажання, щоб здоровому перейти й в завязтті по дорозі, де пильнують зваба й гріх, а людина післана за правдою. Вибита головою дорога правди й вузькі стежки втіхи.

Заставляючи слова малювати кожен порух світа, крок кожний його, аби своїм людським призначенням дати поміч світові, сила котрого в рівновазі, й воно якраз є та мірка, до котрої маєм прикластися в стремлінні до правди.

Зіставляючи рух світа зі своїм рухом, дістаємо уподоблення світу, надаючись його помислами та його наукою розсуду.

Пишу, а все в душі шкулить, як годі в слові тої правди: в якомусь слові правду прикриваєш, в якомусь правда – на весь зріст, в якомусь слові правда зістарілась, а про молодшу маєш написати.

• • •

Далі — у повній книжці «Кульбабовий ангел. Галицьке писаніє».
nashaknyga.com.ua